

BIRUTE KLAAS-LANGI 60 KEVADET

19. märtsil täitub ümmargune arv aastaid keeleteadlasel ning keele- ja hariduspoliitika eksperdil, Tartu Ülikooli eesti keele võõrkeelena professoril Birute Klaas-Langil. Tõele au andes pani kuuekümmes märtsikuu nii mõnegi meist kahtlevalt kalendrisse vaatama ning arvutustehteid tegema. Birutele mõeldes tuleb aga tõdeda, et talle loomumomased reipus, kirglikkus ja nooruslikkus ei tulene mitte trenditeadlikkusest, vaid need ongi isikuomadused, mis on teda alati tippvormis hoidnud ning uusi väljakutseid otsima ja leidma pannud. Birute särava isiku taga seisab teadus- ja ühiskondlike tegevuste ja saavutuste pikk rida: professor, keeleteadlane, keele- ja hariduspoliitika ekspert, keele- ja kultuurivahendaja, arvamused artiklite kirjutaja, oodatud esineja, plenarist ja debateerija; suhete looja, hoidja ja diplomaat.

Birute on põline tartlane, praegu karlovlane, kuigi õpingud ja töökohustused on teda mõneks ajaks ka välisülikoolidesse viinud (pikemalt Leetu ja Soome). 1975. aastal lõpetas ta kuldmedaliga Tartu 5. Keskkooli (nüüdne Tamme Gümnaasium), misjärel jätkas õpinguid Tartu Riiklikus Ülikoolis eesti filoloogia erialal, lõpetades valitud eriala 1981. aastal *cum laude*. Märtsikuise sünnipäeva kõrval tähistab Birute sel aastal veel üht juubelit – nimelt kolmekümne aasta möödumist akadeemilisele tööle asumisest oma *alma mater*'is. 1987. aastal tollases TRÜ praktilise eesti keele kateedris vanemõpetaja ametikohalt alustades on Birute tänaseks töötanud ülikooli keeleteadlaste juhatajana (1997–1999), filosoofiateaduskonna dekaanina (1999–2005) ning Tartu Ülikooli õppeprorektorina (2006–2010). Ta on olnud Tartu Ülikooli senati liige, alates

2017. aastast on ta Tartu Ülikooli nõukogu liige. 1989. aastal loodi eesti keele (võõrkeelena) osakond. Pärast kõrvalepõiget Helsingi ülikooli (1991–1995) sai Birutest eesti keele võõrkeelena dotsent (1995), neli aastat hiljem (1999) professor. Eesti keele võõrkeelena professor on Birute praegugi, nagu ka osakonna juhataja ning selle mitmete projektide juht ja eestvedaja.

Särav ametikohtade loetelu jääb ehk natuke kiretukski, kui takerduda üksnes aastaarvudesse ja faktidesse. Neis ametites on teda edasi viinud julgus ka tundmatus kohas vette hüpata, lahendamist vajavate probleemide üksipulgi lahti harutamine, nende peenmehaanika ja selle toimimise süvitsi selgeks tegemine ning asjatundlik argumenteerimine iseloomustavad Birute tegevust kõige paremini. „Ma ei näe siin probleemi“, „Jah, mõistagi me teeme selle ära“ – need on vaid mõned birutelikud laused. Lisaks isiklikule pühendumis- ja töövoimele on Birute oluliseks omaduseks tema võime suunata ja innustada. Meeskonnatööd teha, vajalikke inimesi kaasata ning silme ees suurt pilti näha on just see, mis teda juhina kõige paremini iseloomustab. Vähem oluline pole see, et Birute pole kunagi kahelnud usaldamast noori.

Birute on olnud teenäitaja ka soos ning võrdõiguslikkuse küsimustes. Kandideerides 2003. aastal Tartu Ülikooli rektoriks, tegi Birute seda iseenesestmõistetavalt, näidates avalikkusele, et nii saab, peab ja on õige, algatades tollases meediaruumis mitmeid arutelusid naiste rolli ja võrdõiguslikkuse küsimuste teemal. Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon tunnustas Birutet julguse eest kandideerida Aasta Naise tiitliga.

Birute mitmekeelne päritolu on saanud teda läbi elu. Seega on ta selleski osas mõnest tänapäevasest trendist loomulikult moel sammu võrra ees olnud. Birute lähimad teekaaslased on olnud eesti, leedu ja vene keel. Eesti-leedu päritolustaust, mõlema keele valdamine lapsepõlvest saadik ning kultuuri tundmine on aluseks leedu kultuuri-saadikuks olemisele Eestis ning alates 2003. aastast ka Leedu Vabariigi aukonsuli kohale Tartus. Balti suhted on Birutele olulised olnud ka ülikoolitöös laiemalt, koostöös Leedu ülikoolide ja kolleegidega, ning erialases teadustöös kitsamalt. Sealsamas on mitmekultuuriline elukogemus oluline pagas, mida on vaja läinud heitmaks aeg-ajalt kõrvaltvaatajapilkude kõigis neis kesksetes ametites.

Birute teadustöö on niisama mitmetahuline nagu kogu tema muu tegevuski, aga ka siin on alati taustal olnud Birute mitmekeelsus. Birute keeleteaduslikuks esmahuviks on olnud keeletüpoloogia ja süntaks. Tudengina kirjutatud diplomitöö käsitles eesti ja leedu keele lihtlauseid. Birute esimesed teadusartiklid on pühendatud süntaksile võrdlevalt eesti ja leedu keeles: neis käsitletakse subjekti, objekti ja predikatiivi küsimusi. 1988. aastal kaitses ta filoloogiateaduste kandidaadi kraadi tööga „Eesti ja leedu keele süntaktilised ühisjooned ja nende päritolu”. Lisaks on Birute sulest ilmunud artikleid Balti keeleareaali atribuutkonstruktsioonide ja adressaatoobjekti, sõnaalgulise konsonantühendi ning kohakäänete funktsioonide teemadel kõrvutatavalt eesti ja leedu keeles, aga ka artikleid eesti keele võõrkeelena õpetamisest ja selle ajaloost. 1990. aastate teisel poolel jõudis Birute senise teadus- ja õppetöö loogilise jätkuna ka väliseesti keelekujude ning identiteetide juurde. Birute on kõnetanud ka mitmekeelne suhtlus, koodivahetuse nähtused. Siin olid Birute olulisteks kaasteelisteks ning inspireerijateks eesti keele (võõrkeele-

lena) osakonna kunagised üliõpilased Annukka Kataja ja Mari Allik. Viimastel aastatel on Birute aktiivselt tegele- nud riigikeele õppe küsimustega Eesti venekeelsete koolide põhikooliastmes. Birute on ka mitmete õppematerjalide ning keeleõpikute autor. Väga suure osa tema igapäevatööst moodustavad eesti keele seisundi ja keelepoliitika analüüsid, raportid, strateegiad ning ekspert- hinnangud, mis polegi alati mõeldud laiema avalikkuse ette jõudma. Birutele on alati meeldinud käia ka „põllul” ehk välitöid tegemas ning hea kuulajana on ta teinud arvukaid lindistusi nii Rootsi eestlaste kui ka vene- ja poolakeelsete üheksandikega Leedu põhikoolides leedu keele õpetamise ja keele tuleviku teemadel.

Birute täita on mitmeid olulisi ühis- kondlikke ülesandeid, millest kõik on seotud ikka ja jälle keelega. Birute kuulub alates 2001. aastast Eesti keelenõu- kokku, alates 2005. aastast on ta selle esimees. Tema juhtimisel ja osavõtul on koostatud ja seiratud eesti keele arengu- kava. Viimased kümmekond aastat on Birute juhtinud ka eesti keele ja kul- tuuri akadeemilise välisõppe nõukogu tööd. Birute suureks panuseks eesti keeleteaduses on eesti keele võõrkeelena uurimissuuna jätkuv arendamine ning käekäik. Väga paljuski just tema isikli- kud kontaktid on need, mis on aidanud kaasa eesti keele õpetuskeskuste loo- misele maailma eri riikides. Just keele- suhete loomine ning keelediplomaatiline töö on see, millesse Birute on panusta- nud ning milles tema tegevus on hinda- matu.

Pole kahtlustki, et Birute viljakas ja mitmekülgne tegevus jätkub ka edas- pidi. Olgu käesolev verstapost vaid hoovõtukohaks uutele ettevõtmistele ja saavutustele. Soovime selleks inspirat- siooni, jaksu ja jõudu!

MADIS ARUKASK,
KRISTIINA PRAAKLI